





IN  
MA  
NI

ΑΧΗΝ  
ΠΑΡΟΣ  
ΑΡΧΙΕΡ  
ΜΟΥΣΛΑΝ  
ΗΓΟΜΟΡΚΙΣ

# Српска ћирилица као стандард: од Св. Саве до Венецијанске комисије

25. Јануар 2017.



# Шта је писмо?

1847. *Рат за српски језик и правопис*, Будим  
„Језик човјечиј јесте огледало духа човјечјега, или  
ти онога у човијеку што чини човјека да је човјек,  
али не правопис; правопис је само огледало језика.  
(...) Писмо није ништа друго до сурогат језика или  
ти бесједе човјечје: какав ориђинал онакав му и  
сурогат: какав језик онако и писмо.“

„Писмо је само начин да се искажу мисли“

„Писмо прати језик.“



# Функције писма

- мнемоничка
  - комуникативна
  - медиј и средство друштвене регулације и контроле (минимално у форми уговора или закона)
  - предмет естетичког посматрања и облик ликовне уметности
- 
- творевина, културно достигнуће: раздваја културу од цивилизације
  - омогућава постојање администрације (државе) и систематског мишљења (наука), историје саме
  - Писмо одређује језик



# Глагољица и ћирилица

- историјске
- свесна творевине
- сведочанство културне снаге хеленизованог Рима,
- Делом Св. Ћирила (Константина Филозофа)  
Словени су приведени не само хришћанској вери,  
већ цивилизацији



# Српска ћирилица

- Историјска
- Дистинктивна (попут *хангул-а*)
- Интегративна
- Стандардна

Стандард створен у оквиру напора из којих је  
проишла средњевековна српска држава и  
култура, издвојена од латинске и еманципована од  
бугарске, у оквиру *византијског комонвелта*



# У Аустрији

- Унијаћење
- Просветитељство
- Уставни карактер ћирилице у Аустрији

Патент *Reichs-Gesetz und Regierungsblatt* од 4. марта 1849.  
*„Срби имају један језик који се службено називао српским“*,  
тј. *„илирско-српским“* ако је коришћено ћирилично писмо.  
Уколико је штампан латиницом, *тај се језик могао звати*  
*хрватским, или „илирско-хрватским“.*

У том контексту склопљен је и „Бечки књижевни договор“ из  
1850. године: *са жалости гледајући, како нам је наша*  
*књижевност раскомадана, не само по буквици него још и по*  
*правопису*





# Ћирилица као државни стандард у Кнежевини Србији

- Типографско правило (22. децембра 1832. )
- Програм Друштва чл. 1: Поглавита цѣль овога Дружтва есть ображеванѣ Србскога езика и распространѣванѣ наука на Србскомѣ езику



# Ћирилица као државни стандард у Кнежевини Србији

*1848-50 први сукоб и решење са законском снагом*

- поради народног просвећења и успостављања томе одговарајућег правописа,
- Друштво је актом о оснивању за то надлежно
- да се Друштву омогући да се свако дело чланова и приложника може, уколико задовољава, „докъ се годъ обштимъ јавнимъ мнѣниемъ неодобри еданъ најсавременіи правописъ ... печатати онако, како е написано“.



# Ћирилица као државни стандард у Кнежевини Србији

- док Друштво не предложи правопис на усвајање, и он буде усвојен, на снази је постојећи закон
- *Прво попуштање у стандарду: У Друштву се могло, докле год се не штампа, користити било којим правописом (и ортографијом)*



# Ћирилица као државни стандард у Кнежевини Србији

- 1852. Стејићев друштвени правопис

## ПРАКТИЧНА ПРАВИЛА СРБСКОГЪ ПРАВОПИСА.

Наша *азбука* има 35 писмена. Та су: а, б, в, г,  
д, е, ж, з, и, і, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф,  
х, ц, ч, ш, ы, љ, њ, ю, я, ђ, ѣ, џ, њ, њ.



# Ћирилица као државни стандард у Кнежевини Србији

- 1855. Вујићев правопис, по налогу Попечитељства проствештенија

Други сукоб мај-септембар 1858:

*Попечитељство*: закон се има поштовати док не буде усвојен други, у корист једнообразности у писању

*Друштво*: задатак се не може решити одједном, већ постепеним испитивањем; не силом власти већ постепеним сазревањем и претежношћу научних разлога и убеђења



# Ћирилица као државни стандард у Кнежевини Србији

*Решење од 13. новембра 1859. године (по јулијанском)*

- уважавајући „жељу Малогоспоинске скупштине“ и у „договору са Саветом“: ублажена је забрана штампања и уношења књига које нису биле штампане „правителственим правописом ... **уколико се само односе на правопис.**“

*19. децембра 1859. објашњење решења:*

- уважавајући исте жеље и да би сачувао једнообразност званичних аката. Решење се односи **само на приватне књиге и приватна издања**, док се за званични и канцеларијски рад, као и све оно што се о државном трошку штампа, има користити постојећи правопис.



# Ћирилица као државни стандард у Кнежевини Србији

- 23. јануара 1860. године допуна уредбе на захтев Попечитељства просвете: постојећим правописом имало се и даље писати у канцеларијама те печатати „Србске новине“ док их држава плаћа, те књиге за основну школу. У свему осталом нема ограничења.
- Тиме је Србија одустала од формално потврђеног јединственог стандарда писма



# Ћирилица као стандард у Србији

1894, Стојан Новаковић, *Српска граматика*

Сачинио је као председник комисије СКЗ

Ћирилично-екавска

Она је прихваћена као стандард, али није била  
уставног карактера





# Хрватски латинички стандард

-Хрватски језик и латиничко писмо постали су (1892-3.) и као део хрватског државног права остали стандард за хрватски језик. То је **истовремено и уставно-правна и правописна норма**.

*-I. Broz, Hrvatski Pravopis, Zagreb, 1892, 1893.*

-Настао је на налогом Високе кр. земаљске владе из 1889. године, под надзором Армина Павића, свеучилишног професора за хрватску филологију

Glasovi u jeziku hrvatskome pišu se ovim slovima latinskim:

*A a, B b, C c, Č č, Ć ć, D d, Dž dž, Đ đ, Me, Ff, Gg, H h, Ii, J j, KJf, Ll, Ljlj, m m, N n, Nj nj, O o, P p, R r, S s, Š š, T t, U u, V v, Z x, Ž ž.*



# Ћирилица и уједињење

Божидар Петрановић, *Неколике рјечи далматинским србљима*, Задар, 1839

Идеја о нестанку ћирилице као *нужном феномену* у процесу националне интеграције јужних Словена

*„То је природан процес који се не може зауставити. ... као што је извесно да ће кроз, четрдесет или педесет година када српско-хрватски народ буде национално обезбећен, као што је био **случај код православних Румуна**, латиница постати општа књижевна азбука.“* (Скерлић, Анкета, 1913.)



# Ћирилица и уједињење

Идеја латиничког писма *као културног средства* чијом би употребом интеграција Србије у круг средње и западне Европе требало да буде олакшана.

*“Ја се ни мало не устежем одмах рећи да сам за један правопис, и то за латиницу. (...) латиница је правопис, који ће олакшати улаз нашега језика у књижевну заједницу целога културнога света. Нека се због тога ништа не брину предани поборници православља и одушевљени заточници национализма. Латиница све то не може ни ослабити, а још мање уништити. “* (В. Поповић, 1912)



# Ћирилица и уједињење

-Идеја о упоредној употреби обају писама у националном државном, политичком и културном јединству

-Стојан Новаковић је подразумевао да ће сваки народ употребљавати свој стандард писма слободно, али да ће добро познавати онај други (*Након сто година*, 1911.)

*Крфска декларација 7/20 јул 1917*

***б) Обе азбуке, ћирилица и латиница, такође су потпуно равноправне и свако их слободно може употребљавати на целој територији Краљевине. Све државне и самоуправне власти дужне су и у праву употребљавати и једну и другу азбуку, саображавајући се у томе жељи грађана.***



# Правописи

- 1921. Д. Боранић,  
Правопис хрватског  
или српског језика
- 1930. А. Белић – Д.  
Боранић
- 1939. Д. Боранић
- Кореински
- Д. Боранић
- 1923. А. Белић,  
Правопис  
српскохрватског  
књижевног језика
- 1930. А. Белић – Д.  
Боранић
- А. Белић – Д. Боранић
- А. Белић
- А. Белић – Д. Боранић

# Новосадски договор, децембар 1954

- Народни језик Срба, Хрвата и Црношраца један је језик. Стога је и књижевни језик који се развио на његовој основи **око два главна средишта, Београда и Загреба**, јединствен, са два изговора, ијекавским и екавским.

- Оба писма, латиница и ћирилица, **равноправна су**; зашто треба настојати да и Срби и Хрвати подједнако науче оба писма, што ће се постићи у првом реду школском наставом.

- Оба изговора, екавски и ијекавски, такође су у свему равноправна.



# Дезинтегришући ефекти

- Уместо лонгитудиналног и неутралног источног и јужног дијалекта уводи верикалну поделу на источни и западни изговор два центра, Београд и Загреб
- 1960. излазе *Правопис српскохрватског књижевног језика са правописним речником* у издању Матице српске, екавски и ћирилицом, односно *Pravopisa hrvatskosrpskog književnog jezika sa pravopisnim rječnikom* у издању Матице хрватске, ијекавски и латиницом.
- Тиме је, ефективно, ијекавски део Срба везан за Загреб, хрватски језик и латиницу
- *“Pri tom potpuno svjesno odbacuju istinu da se ne radi o dva nego o jedinstvenom jeziku, koji ima svoju hrvatsku, zapadnu, ijekavsku varijantu i svoju srpsku, istočnu, ekavsku varijantu.”* (С. Шувар, 1967)



# Слом Новосадског споразума

„1) Ustavnim propisom utvrditi jasnu i nedvojbenu jednakost i **ravnopravnost četiriju književnih jezika**: slovenskoga, hrvatskoga, srpskoga, makedonskoga.

*Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika, 17. mart 1967.*

„ Уставом је гарантовано право на самосталан развој националног језика и културе наших народа и народности. (...) Група писаца захтева да се у Устав СР Србије и СР Хрватске унесу прописи који обезбеђују свим Хрватима и Србима право на школовање на свом језику и писму и по својим националним програмима. (...)

*Предлог за размишљање, 19. март 1967.*





# Ћирилица као шовинистичко писмо

- „Декларација“ је употреба језичких проблема у политичке сврхе.
- Позиција „Предлога“ се не разликује од позиције „Декларације“
- Инсистирање на ћирилици је шовинизам: „Mi se ne možemo ćirilicom klati sa latinicom sem ako nećemo da suprotstavimo slovo Ć slovu U ... to nije put prevazilaženja istorijski naslednih protivurečnosti ... to nije put izgrađivanja onog što zovemo ravnopravnošću i naroda i kultura i jezika.“  
Вукашин Мићуновић „Чича“, дебата у УКС поводом *Предлога за размишљање, mart 1967.*

Ово што се у Хрватској ради, 18 инситуција, то је „један израз једног таласа национализма који је захватио нашу земљу. Тај (је ) талас национализма захватио не само Хрватску, тај талас шовинизма захватио (је) и Србију и ми би били слепи када чињеницу не би имали пред очима.“ Милан Вукос, РС за културу, члан ИО ЦК СКС



# 1971. Мишљења о положају ћирилице

- Двострука предвојеност (П. Ивић, 1971)
- Пет мишљења о ћирилици:

*скерлић-ранковићевски* (екавица латиницом)

*природно-математички* (латиница)

*национални* (ћирилица)

*институционалистички* (ћирилица и латиница, правно регулисаног положаја и односа)

*државнопартијски* (ћирилица и латиница, без правне регулативе, индивидуални избор). Захтев за ћирилицом израз јешовинизма.

# Ћирилица и (социо)лингвистика

„Можда ће доћи време за овакве резолуције, када то постане лингвистички програм свако има право и хрватски народ и српски народ да постави питање свога језика. Можда ћемо се договорити да се језици, можда, да се раздвоје језици, да се зове посебно српски, и хрватски, али тада ће то бити лингвистички проблем. Тада ће о том проблему дискутовати књижевници и лингвисти и филолози на начин како се то дискутује. Начин како је почео тај разговор он није ни научни ни лингвистички, не треба га признати као такав.“ Миланко Друловић, члан ИО ЦК СКС

# Јавна употреба језика и писма

„Članak 138.:

*U Socijalističkoj Republici Hrvatskoj u javnoj je upotrebi hrvatski književni jezik – standardni oblik narodnog jezika Hrvata i Srba u Hrvatskoj, koji se naziva hrvatski ili srpski.“*

**Порекло и смисао** (Мирко Божић, на седници РК ССРН Хрватске 3. новембра 1972.):

*"За нас су битне управо садржајне функције и димензије језика: знанствене, културне, социолошке, друштвене, комуникативне. У контексту тог става - хуманог, толерантног, културног - Устав и не наглашава службеност језика, иако говори о језику у јавној употреби. (...) Сви они који не би језик проматрали у тим опћељудским, марксистичким оквирима, творили би од њега средство манипулације (политичке, или политизиране, или политикантске манипулације) а управо то не би било у духу амандмана на Устав Социјалистичке Републике Хрватске*



# Уставни амандмани

**Амандман бр. XXVI Уставне комисија Скупштине СР Србије 9. јануар 1990.**

*„У Социјалистичкој Републици Србији у службеној и јавној употреби је српскохрватски језик и његова писма – ћирилица и латиница. (...)*

*У раду државних органа и организација која врше јавна овлашћења, у Социјалистичкој Републици Србији и у другим случајевима утврђеним републичким законом, у службеној и јавној употреби је ћирилично писмо.“*

**Амандман LXVIII на Устав СР Хрватске од 25. јула 1990.**

- 1. U Republici Hrvatskoj у службеној је uporabi latiničko pismo. Uz obvezatnu uporabu latiničkog pisma u upravnim jedinicama s većinskim dijelom pučanstva koje koristi ćirilicu ili drugo pismo jamči se i službena uporaba tih pisama. Način službene uporabe ćiriličnog ili drugog pisma, uz latiničko, uređuje se zakonom.*
- 2. Ovim amandmanom zamjenjuje se stav 2. člana 138. Ustava.*



# Шта је јавна употреба језика и писма?

**Р. Бугарски: (1993)** *“Иначе, ако останемо при здраворазумском, па и sociolinguističkom shvatanju ovog pojma, pri kome je javna upotreba valjda sve što nije privatna upotreba ...*

**Р. Бугарски (1996.):** *„ ... службена употреба језика један знатно ужи и специфичнији појам од јавне употребе језика, чији део представља. То је, пре свега, употреба језика у раду државних органа... (...) А јавна употреба језика је много шири и веома неодређен појам, јер уз строго службену употребу језика укључује и сваку другу употребу језика која није приватног карактера – дакле, у школству, издаваштву, масовним медијима, привредном, политичком и културном животу итд.“*



# Шта је јавна употреба језика и писма?

**Одбор за стандардизацију српског језика (2007)** „... још није разграничено шта је то службена а шта јавна употреба језика – односно да ли је јавно истовремено и службено (?!) Ако је закон прописао да је српски језик базиран на ћирилици, то би онда требало и поштовати.

**И. Клајн (2014)**, „Ја не верујем да би било каква формулација у Правопису, у једном или другом смеру, могла да битно да утиче на статус двају писама у Србији. Устав и закони могу да регулишу службену и јавну употребу писма, али јавна употреба, као што знамо, има тешко одредљиве границе, јер је реч о обичајима и навикама људи. Једину стварну промену могла би донети забрана латинице или њено избацавање из основношколске наставе, а и једно и друго неспојиво је с грађанским слободама.“



# „Брборићев закон“

**Закон о националном службеном језику и његовом матичном писму.**  
Коначна радна верзија преднацрта (15. 11. 2004)

## **Члан 1.**

Овим законом уређује се употреба националног службеног језика и његовог матичног писма у јавном животу и правном промету на територији Републике Србије.

Национални службени језик у Републици Србији јесте српски језик, а матично писмо јесте ћирилица.

## **Члан 2.**

Српским језиком, у смислу овог закона, сматра се стандардизовани тип овог језика, с екавским или ијекавским изговором, као оруђа и општег добра националне културе (у даљем тексту: службени језик).

Матичним писмом, у смислу овог закона, сматра се **стандардизовани тип ћирилице службеног језика**, која вековима представља упориште националног идентитета (у даљем тексту: матично писмо).





# Ћирилица као међународни стандард за српски језик

[Међународни стандард ISO 639-2\(B\) усвојен јуна 2008. године](#) на основу заједничке иницијативе референтних националних установа Србије и Хрватске (две националне библиотеке и две националне институције за стандардизацију) прихваћено је да

*„... ће у библиографским базама података у целом свету, према прихваћеним изменама ISO 639-2(B), код за српски језик бити **srp** (уместо досадашњег **scs**), а код за хрватски језик **hrv** (уместо досадашњег **scr**).“*

У табелама стандарда латиничких писма не постоји српски језик.

Тога се држи *Google*, док *Microsoft* прилази са оперативним системом *Windows 8*



# Ћирилица у савременој деолошко-политичкој поларизацији

## Присталице:

- Ћирилица и латиница,
- на основу језичког наслеђа СФРЈ
- грађанска и регионална држава
- европске вредности

## Противници:

- Ћирилица
- на основу српске културне и државне традиције,
- национална држава,
- европско упоредно право

Изван дебате: и ћирилица и ЕУ?



# Уставни компромис

- Спојени су предлози ДСС и „Ђинђићев предлог“

Устав Републике Србије, Чл. 10

У Републици Србији у службеној употреби су српски језик и ћирилично писмо. Службена употреба других језика и писама утврђује се законом, на основу Устава.



## Мишљење Венецијанске комисије (17-18 март 2007)

12. Према овом члану у службеној употреби су српски језик и ћирилично писмо. Упадљиво је да у поређењу са Уставом из 1990. године постоји *умањење заштите права на језик мањина*, јер је у члану 8. тог устава изричито било предвиђено да је латинично писмо такође “у службеној употреби на начин утврђен законом.” Како произилази из члана 14., 18.2, и 75. до 81. Устава јасна је намера законодавца да се права мањина заштите на уставном нивоу. Стога Венецијанској комисији није јасно из којих разлога се *законом заштићена употреба латиничног писма, које већина мањина радије користи, више не спомиње изричито у Уставу*. То је још више зачуђујуће јер се према члану 20.2. Устава достигнути ниво људских и мањинских права не може умањивати. (стр. 6)



# Латиничко писмо српског језика (2007)

„ ... српска латиница, или латница српског језика, ако то осетљивијим ушима боље звучи“

Jezička politika i jezička stvarnost u Srbiji posle 1990. godine, *Evropa u jeziku*, Beograd, 2009., 141.

„A sve skupa, ako u kvalitativnom smislu uporedimo ustavne odredbe iz 1974., 1990., i 2006. godine, ne može se izbeći zaključak o njihovoj opadajućoj adekvatnosti u pogledu jezičke tematike: prvi je bio najbolji, drugi nešto slabiji, a treći izrazito najlošiji“

R. Bugarski, *Jezička politika i jezička stvarnost ...*, 134.



# Нацрт статута АП Војводине 16. септ. 2008.

„У раду органа и организација АП Војводине у службеној употреби су српски језик и ћирилично писмо, мађарски, словачки, хрватски, румунски и русински језик и њихова писма.

Примена **латиничног писма српског језика** уредиће се покрајинском скупштинском одлуком. (...)“

- а.) разумевање достигнутог степена аутономије као достигнутог степена права националних мањина
- б.) тумачење, на основу важећег закона, постојања „латиничког писма српског језика“ у уставу



# Тумачење ДСС

„ ...Уставу (члан 10) који прописује да је у службеној употреби у Србији само српски језик и ћирилично писмо, док се употреба других језика и писама начелно дозвољава, али се то питање уређује законом ... (...) Такође, ставом 2. истог члана Предлога Статута предвиђа се да ће скупштинском одлуком бити регулисана и **примена латиничког писма српског језика, које Устав уопште не познаје.**“

Демократска странка Србије, Правна анализа неуставног Предлога Статута АП Војводине који је сачинила владајућа коалиција, *Порука*, св. 2, Београд, 2008, 19.



# Блинт Пастор, 13. априла 2010.

- *Министар Брадић није образложио предлог Закона о службеном језику и писму*

- „Онда сте требали да избришете и ту одредбу и да буде јасно да нема могућности за коришћење **латиничког писма српског језика**. Против тог решења смо и **сматрамо да треба оставити латиничко писмо**, али ако остављамо латиничко писмо, онда то треба урадити на начин да то и у пракси буде применјиво.“





# Одлука уставног суда 5. децембра 2013. године

„Наиме, ни закон, а доследно томе нити један општи правни акт ниже правне снаге од закона не може утврђивати службену употребу српског језика и ћириличног писма, јер је то учинио уставотворац у одредби члана 10. став 1. Устава. Са друге стране, службена употреба не само других језика, већ и других писама, што значи и **латиничког писма српског језика**, према ставу 2. члана 10. Устава, уређује се законом.“



# Уставни суд Србије, пресуда 309/2013, 14. дец.

Враћен израз „јавна употреба“

„Према схватању Уставног суда, употреба латиничког писма и страних језика и писама у смислу оспореног члана 40. Закона о трговини не може се сматрати службеном употребом језика и писма у смислу Закона о службеној употреби језика и писама и члана 10. Устава, већ спада **у домен јавне употребе језика и писама** који се у уставноправном смислу може законом уредити на предвиђени начин, па нису основане тврдње да оспорене законске одредбе нису у сагласности са Уставом.“



# Изјава владе Србије (2014)

„19. Национални и културни идентитет Србије део је заједничке европске културне баштине и ЕУ, утемељене у максими *Уједињени у различитостима*. Употреба српског језика и ћириличног писма као једног од службених језика и писма Европске уније ће допринети развоју културног богатства и разноликости коју Европска унија са пуним правом баштини, као и очувању националног идентитета српског народа и Републике Србије, као будуће државе чланице ЕУ. Истовремено, Република Србија баштини заједничке европске вредности. Као држава која међу својим грађанима има преко 20 националних мањина, Србија у потпуности подстиче културу поштовања различитости, солидарности, једнакости и партнерства међу државама и залаже се за очување културног идентитета, језика и традиције свих народа.“

*Уводна изјава Владе Србије на Међувладиној конференцији о приступању Републике Србије Европској Унији, Брисел, 21. јануар 2014.*



# Извештај Европске комисије (2015)

„Устав тек треба ревидирати како би **у потпуности био у складу са** препорукама Венецијанске комисије ...“

- одбачен властити фундаментални принцип: одређивање службеног језика и писма, па и права мањина на службену употребу језика и писма, суверено је право држава-чланица.
- тумачење Венецијанске комисије у случају чл. 10 тако је стекло природу *lex specialis*-а за латиницу у српском језику, поставши је услов интеграције у Европску Унију.

Европска Комисија, *SWD (2015), Србија 2015, извештај о напретку*, Брисел, 10. 11. 2015., 7.



# Положај у Републици српској

## Члан 7.

У Републици је у службеној употреби српски језик ијекавског и екавског изговора и ћирилично писмо, а латинично писмо на начин одређен законом.

На подручјима гдје живе друге језичке групе у службеној употреби су и њихови језици и писма, на начин одређен законом.

Устав Републике Српске — Пречишћени текст (1996)

## Amandman LXXI (2002.)

1. Službeni jezici Republike Srpske su: jezik srpskog naroda, jezik bošnjačkog naroda i jezik hrvatskog naroda. Službena pisma su ćirilica i latinica.
2. Ovim amandmanom zamenjuje se stav 1. člana 7. Ustava.

Tekst ovog amandmana utvrđen je Odlukom Visokog predstavnika broj: 150/02

